

2018./2019. mācību gads
Iespaidi, valsts konkursa darbus vērtējot

Žūrija:

Ieva Jurjāne, gleznotāja, ilustratore, operas un teātra scenogrāfe, kostīmu un filmu māksliniece.

Juris Petraškevičs, grafiķis, ilustrators, profesors Latvijas Mākslas akadēmijā.

Sabīne Ābele (Vekmane) – grafiķe, pasniedzēja Latvijas Mākslas akadēmijā.

Inese Zandere – dzejniece un žurnāliste, bērnu literatūras izdevēja.

Ausma Auziņa – māksliniece, mākslas skolotāja, lektore.

Ilze Kupča – mākslas izglītības eksperte Latvijas Nacionālajā kultūras centrā, mākslas skolotāja.

Tātad, atskatoties uz man sniegto iespēju vērtēt mākslas skolu audzēkņu darbus un vērot dažu skolu prezentācijas Vecumniekos, kas labi demonstrēja dažādu pieeju risināmajai tēmai un jautājumiem...

Mans novērojums ir tāds, ka darbs tiek veikts liels, attīstošs un daudzveidīgs. Kopumā ļoti augsti jānovērtē pētniecisko uzdevumu virziens, kas liek saasināt uztveri un attīstīt individuālās spējas. Tas liek iedziļināties mazajā un tad atkal, atkāpjoties, paskatīties uz lietām globālāk, transformēt novērojumu uz abstraktāku - tēlaino domāšanu. Kopumā tāds process veicina paša indivīda personīgo vērojumu un atbildību, dod drosmi un uzdrīkstēšanos autoriem attīstīties.

Pasniedzējiem vērts atminēties, ka viņi pastāvīgi ir liecinieki jaunu personību attīstībai un izaugsmei, kas ir ļoti ekskluzīvs, intriģējošs un vitāls process, kas uzlādē ar adrenalīnu gan skolnieku, gan skolotāju. Manuprāt, vērts sev katram atgādināt, ka galvenais nav "radīt produktu", bet attīstīt brīvu - veselīgu un sakarīgu cilvēku. "Sakarīgu" šajā gadījumā es domāju tādu, kas spēj domāt sakarībās un veikt savas izvēles. Attīstīt savu skatījumu ar spēju analizēt sevi arī kritiski un vienlaicīgi pieņemt arī dažādā, savdabīgā līdzāspastāvēšanu.

Skaidrs, ka šīs mākslas un mūzikas skolas Latvijas "kultūrainavā" ir īpaša vide, ko nevar novērtēt par zemu. Nevajag tikai radīt skolniekiem iespaidu, ka visiem jāklūst par māksliniekiem, bet dot lielisku iespēju saprast pasaules mākslas, kā "cilvēces spoguļa" dažādo valodu, attīstot "domāšanas muskuli", izmantojot to kā amata rīku jebkura sava talanta atrašanai un izkopšanai. Pati dzīve ir vēl nozīmīgāka par mākslu un svarīgākais tādā skolā ir iegūt katra jaunā cilvēka rokās tādus "instrumentus", kas turpmāk noder, lai sevi dzīvē realizētu jebkurā izvēlētajā ceļā un profesijā, kas piepilda, dod gandarījumu, daloties sabiedrībā un sociālajā vidē ar labāko, kas katram piemīt un ir dots. Veiksmīgi turpināt!

Ieva Jurjāne

Šajā reizē (salīdzinot ar pagājušā gada konkursa darbiem - ilustrācijām) darbi bija akadēmiskāki. Liela vērtība pievērsta dabas studijām. Tās daudziem tiešām bija vēra

nemamā kvalitātē, bet varētu būt lielāka dažādība dabas objektu izvēlē. Audzēkņi bija pētījuši un studējuši raksturīgo, dažiem arī mazie komentāri pie šīm studijām bija jauki asprātīgi. Dabas studijas liecina ka viņi ir vērīgi, spēj labi izpildīt konkrēti formulētu uzdevumu un visai labi pārzina tehniskus paņēmienus.

Ne visai veiksmīgi bija atvasinātie darbiņi – sludinājumi, kur nepieciešama izdoma un fantāzija. Tie bija diezgan formāli, lielākā daļa aprobežojās ar izpētīto objektu atkārtotu attēlošanu visai klišejiskās situācijās, vai radīja kaut ko diezgan sadomātu. Izskatījās ka turēšanās pie realitātes pārāk sasaistīja, neļāva atraisīties mākslinieciski. Tieši mākslinieciskuma man šajā reizē pietrūka visvairāk. Domāju ka uzdevums bija labs, īpaši tādā ziņā, ka, lai kaut ko attēlotu, tas jāizstudē, pēc tam to var (vajag!) pārveidot citos tēlos ar attiecīgām īpašībām, veidojot asprātīgas situācijas, bet ar to nevedās. Varbūt, ka komiksa forma, attēlojot notikumu kādās 6 bildītēs, ļautu vairāk pafantazēt un domāt par izvērstāku attēlojumu.

Liels klupšanas akmens bija šriftu izmantošana. Praktiski visos darbos izmantota “piemiņas kladīšu” estētika un kompozīcija. Teksts bija rakstīts ļoti formāli (ar dažiem izņēmumiem), pavirši, vienkārši rokrakstā, nedomājot par burtu kā tēlu, vārdu vai burtu uzsvaru, nozīmi, lielumu.

Juris Petraškevičs

Savā vērtējumā visdetalizētāk pievērsos rakstiskajai darba daļai, protams, skatot to kopsakarā ar vizuālo.

Jaunākajā grupā, kur teksta žanrs bija definēts kā “sludinājums”, kura uzdevums ir meklēt pazudušu dabas objektu (turklāt bija arī īpaši norādīts, ka šis objekts ir “atdzīvoies” un, par to domājot, jāizmanto personifikācija) bērni bija visai cieši turējušies pie piedāvātās sludinājuma struktūras un arī stilizējuši sludinājumiem raksturīgu valodu, izteicienus. Iepriecināja tas, ka tekstos izpaudās asprātība un autori iesaistīja tekstos arī paši sevi, piešķirot sev aktīvu lomu attiecībās ar pazudušo objektu un iespējamiem atradējiem.

Vidējā grupā uzdevums bija veidot divu personificētu objektu dialogu. Iespējams, nevajadzēja darba uzdevuma aprakstā lietot frāzi :“kurā tēli satikās”, jo bērni bija lielākajā vairumā gadījumu gājuši tieši šajā pavadā un attēlojuši tieši satikšanās, iepazīšanās brīdi, kurā nekas daudz vairāk par uzkrišanu uz galvas, apvaicāšanos, “kā tevi sauc” un nobrīnīšanos par atšķirīgumu nenotiek. Jāatzīst, ka pie vainas ir arī daļa bērnu literatūras, kurā notiek tas pats – trūkstot saturīgākam sižetam, grāmatu varoņi nebeidzami iepazīstas un nosauc savus vārdus. Sarūgtināja šo situāciju un lietoto frāžu klišejiskums, un iepriecināja katrs darbs, kurā fantāzijai vai realitātē smeltu situāciju izspēlei tika dots vairāk brīvības. Taču darbi daudz pastāstīja par autoru dvēseles stāvokļiem, te nu mākslas uzdevums pārauga mākslas terapijā, jo analizējot tekstus no šāda viedokļa, atklājas daudz satraucošas agresivitātes, kas nāk no pašu bērnu pieredzes.

Vecākajā grupā, kur uzdevums bija noslēpt dabas objektu izdomātā vidē, tiecoties pēc mīmikrijas efekta, daudzi no autoriem bija aizdomājušies par dabas veselumu, par vidi,

kurā dabas objekts ir savā īstajā vietā, dabiskā saistībā ar apkārtējo vidi. Netrūka arī asprātīgu fantāzijas risinājumu, bet tiem līdzās arī pa kādam naiva kiča piemēram.

Kopumā gribētos akcentēt šādus secinājumus:

Lielais šo uzdevumu un to izpildes pluss un ieguvums bija rūpīgs vērojums. Daudzos gadījumos skiču sadaļa, kurā bērni pierakstīja savus vērojumus par dabas objektu, raksturoja tā krāsu, faktūru un citas īpašības, bija interesantāka, precīzāka un bagātāka arī no valodas un domas formulējuma viedokļa, salīdzinot ar speciāli sacerētajiem literāri ievirzītajiem tekstiem. Šādi vērojumi, kuriem tiek dots pietiekami laika un iespējas koncentrēties, noteikti vienlīdz veicina gan vizuālās, gan valodiskās domāšanas attīstību.

Leksikas, sintakses un gramatikas ziņā teksti, ar nedaudziem izņēmumiem, atstāja bēdīgu iespaidu, rādot pavisam un nemākulīgu attieksmi pret valodu, kas diemžēl raksturīga mūsdienu skolēniem.

Radās sajūta, ka pedagogiem kopumā būtu jāveicina brīvāks un drošāks bērnu radošās domas lidojums, palīdzot atbrīvoties gan no "pareizi/nepareizi" bailīgās domāšanas, gan no masu kultūras klišejiem, kas līp pie spārnem.

Inese Zandere

Kopējais priekšstats pēc darbu vērtēšanas ir visai pozitīvs. Tomēr viena no iezīmēm, kas palika prātā ir daudzos darbos novērotā haotiskā kompozīcija. Domāju, ka 10 gadu un pat jaunāka vecuma bērniem būtu noderīgi apgūt kompozīcijas pamatprincipus gan rādot piemērus, gan analizējot mākslas darbus.

Šajos konkursa darbos bija patīkami redzēt daudzus ļoti spēcīgus dabas objektu studijas - atveidojumus, kā arī pārlicinošu materiālu pielietojumu. Tomēr uzdevuma daļā, kur tika veidotas pašizdomātas ainas un bērni bieži izvēlējās attēlot ainavu, rezultāti šķita bēdīgāki. Manuprāt, būtu varētu būt vērtīgi mācīt perspektīvi un iet plenēros.

Otra lieta - grūti nolasāmi teksti. Ne rokraksta, bet tieši novietojuma dēļ. Teksti daudzos darbos bija iespiesti lapas malās vai apvīti zīmējumiem.

Kopumā mans viedoklis, skatot darbus bija šāds - paralēli brīviem un radošiem uzdevumiem ļoti noderīgi būtu apgūt akadēmiskās zīmēšanas pamatus - mērīšanu ar zīmuli izstieptā rokā, perspektīva, ģeometrisku objektu un gaismēnu konstruēšana, uzstādījumi, studijas no dabas, plenēri.

Sabīne Ābele

Konkursa uzdevums šoreiz paplašināts - sākot no dabas formas izpētes līdz tās personifikācijai un trāpīgam valodā izteiktam sludinājumam par pazudušu vērtīgu lietu. Par tēla izveides rosinātāju kļūst kāds kriksītis no dabas, ko nereti pēc pastaigas atrodam bērna kabatā vai skolas somā. Šo „atradumu” no piedāvātā klāsta izvēlas pats autors.

Tad sākas tā formas, virsmas, krāsas, smaržas, materiāla, u.c. vizuālo un īpašību izpēte. Šīs uzdevuma daļas rezultātā top dabas objekta studijas, kas ļauj apjaust bērna prasmes

vērot, pētīt un ieraudzīt apjoma, formas, materiāla, virsmas, krāsas, taustes, smaržas, u.c. raksturu. Savukārt pārnesot šīs sajūtas vizuālā formā, un piešķirot tām jaunu nozīmi - personificēt atradumu kā jaunu tēlu - piešķirt tam jaunu vērtību.

Šī uzdevuma daļa ļoti veiksmīga! Dabas materiālu izpēte lielākajā darbu daļā iejūtīga un smalka. Jaunveidotie tēli, kas visbiežāk parādās kāda dzīvnieka veidā, daudzos darbos ir atjautīgi un izteiksmīgi. Audzēkņi veiksmīgi izmanto zīmējuma iespējas un demonstrē savas zīmētprasmes. Zīmējumos ierasto flomāsteru vietā atkal parādās krāsu zīmuli, kas šajā uzdevumā sevi lieliski attaisno. Turpmāk jaunveidotais tēls iztēlē kļūst par autora līdzgaitnieku, „dārgumu”.

Nākošais konkursa uzdevuma solis, veidot sludinājumu par pazudušo ”dārgumu”, mazāk veiksmīgs! Lielākā daļa sludinājumu pārvēršas par stāstiņiem vai pasakām, to pasnieguma forma nepamatoti izskaistināta, „daiļrunīga”! Taču, tā nav audzēkņu neveiksme, bet drīzāk, ar banālām reklāmām un stereotipiskiem tēliem piesārņotas vides (televīzija, preses izdevumi, skatlogi, u.c.), ietekme. Iespējams, arī mācību programmas nepilnības. Varbūt mācību procesā nepieciešams vairāk audzēkņu vecumam atbilstošu saistošu problemātisku uzdevumu, labu grafiskā dizaina piemēru, pārliecinošu sarunu un diskusiju par reklāmas satura un formas jautājumiem. Ir daudz atraktīvu paņēmieni un iespēju kā stāstījuma / teksta un tā vizuālā izklāsta saspēlē mērķtiecīgi iesaistīt pat visjaunākā vecuma audzēkņus.

Tomēr jāatzīst, ka grūtākais uzdevums ir pārliecināt bērnu, pusaudzi, jaunieši būt patstāvīgam nepakļauties masu kultūras iespaidam!

Izvērtējot audzēkņu darbus noteiktajā vecuma grupā var secināt, ka konkursa mērķis attiecīgā vecuma dalībnieku auditorijā ir piemērots :

- audzēkņi izprot uzdevuma nosacījumus - spēj detalizēti pētīt dabas formu un to dokumentēt zīmējumā paši izvēloties attēlojuma tehniku,
- spēj pētāmo formu personificēt - piedēvēt tai savdabīga tēla nozīmi;
- vājākais punkts ir sludinājums. Acīmredzot mācību procesā šī sadaļa nav devusi pietiekamu ieskatu reklāmas satura un dizaina pamatos.

Ausma Auziņa

Šī gada konkursa tēma bija gan klasiska, gan ietilpīga, kopā apvienojot gan vērojumu un attēlojumu, iztēli un radošā procesa (izvēlēties, attēlot, interpretēt) pamatojumu. Gan pirmās kārtas darbos, gan otrajā, noslēdzošajā kārtā, varēja skatīt plašu pieredzi, ko audzēkņi ieguvuši, mācoties skolā.

Pirmās kārtas darbi – interesanti, ļoti daudzveidīgi, patstāvīgumu veicinoši, domāšanu rosināši, laikmetīgi. Varēja vērot, cik daudzveidīgi skolotāji strādājuši, lai izdomātu jaunus paņēmienus, mācīšanas metodes, audzēkņiem aizraujošus uzdevumus - ļoti ceru, ka tie atradīs paliekošu vietu mācību priekšmetu programmās. Jo tās var un vajag katru gadu papildināt.

Par otrās kārtas darbiem. Veiksmīgākā daļa – jūtīga vērošana, attēlošana (detalizētas, smalkas skices, niansētas krāsas, faktūras, prasmīga tehniku izmantošana). Mazāk veiksmīgā – darba interpretācija (radošā daļa) un teksta rakstība, teksta kompozīcija.

Par burtiem, tekstiem, teksta kompozīciju. Pēc šī konkursa liekas, ka burtveidoliem, rakstītam tekstam, iespējams, arī kaligrāfijai un noteikti (!) reklāmas dizaina pamatu apguvei būtu jāienāk mākslas skolās. Lai gan teksts kā valsts konkursa satura daļa ir jau trešo gadu (iepriekš - iepakojums un grafikas dizains, izveidota un ilustrēta grāmata), šī joma noteikti ir pilnveidojama, iekļaujot to mācību saturā.

Par idejas, konceptuālās domāšanas aspektu, kas otrās kārtas darbos tika demonstrēta mazāk pārliecinoši. Bija pamanāms bailīgums un nedrošība (iespējams, domājot par *pareizību* vai domājot, ka pie vainas varētu būt arī atbildīguma *nasta* konkursa laikā, kas neļāva atraisīties). Liekas, ka šī ir īpaši nozīmīga mākslas izglītības sastāvdaļa – audzēkņa prasme domāt, komentēt, pamatot, vērtēt. Domāju, ka liela nozīme te ir audzēkņa – skolotāja attiecību modelim. Skolotājam, iespējams, bieži vien jāpaiet malā, lai ļautu *ieskrieties* paša audzēkņa domai. Nepasteidzoties pateikt priekšā. Dažkārt nezinot, kas būs procesa galā (kā konkursa pirmās kārtas uzdevumā). Un savstarpēji mācību procesā aktīvi jākomunicē, skolotājam jāaicina audzēkņus pašiem uzdot jautājumus un rast atbildes par savu un citu darbiem, stāstīt par savām idejām, jāmudina domāt pašiem... tam būtu jābūt ikdienas mācību procesā. Aicinājums stāstīt par darbu, vai objekta izvēli (kā konkursa I kārtas uzdevumā) ir labs atspēriena punkts sarunas veidošanai. Jo mācīšanās mērķis noteikti ir plašāks par vērot un attēlot.

Par patstāvīgumu, drosmīgumu, atvērtību. Lai gan pirmajā mirklī var šķist, ka nosauktās īpašības nav specifiskas, ar mākslu saistītas prasmes, konkurss vēlreiz apliecināja, ka mākslinieciskās prasmes – iecerēt, situāciju, radīt un iztēloties tēlu un vidi (radošā uzdevuma daļa) ir nozīmīgas radošas personības attīstībai. To apliecina, piemēram, konkursa laureātu darbu nosaukumi, daži no tiem: *Kastaņa bailes no augstuma*, *Kad stirnas uzbrūk!*, *Papagailis vārdā Vaivariņš*, *Mizvabole vitrāžas mežā*, *Kosmosa varde*, *Ķīmiskais koks izbēdzis!*, *Pazudušais Maigonis*, *Trīsacainais koka gabals*, *Egļšūnu krīze u.c.*

Pats svarīgākais, ko konkurss rosinājis, katram (skolām, audzēkņiem, vērtētājiem) noteikti ir cits. Man tie ir daudzie jautājumi, kas radušies, lai turpinātu domāt gan par konkursa saturu un iespējām nākotnē, gan laikmetīgu mākslas izglītību Latvijā.

Ilze Kupča